

אמירת הקטורת – עבודה בזמן הזה

"תכון תפילתי קטורת לפניך, משאת כפי מנחת ערב" (תהלים קמא, ב), פסוק זה של **נעים זמירות ישראל** – שבקהילות קודש בישראל נוהגים לאומרו, עובר לתפילת המנחה שבכל יום, אותה התפילה עליה אמרו חז"ל: **"לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה שנאמר: ויהי בעלות המנחה"** – (ברכות ו, ב) מבטא את החשיבות המיוחדת, שיש למעשה הקטורת במערכת – **עבודת הקודש שבבית ה', במערכת הקרבנות.** יש קרבנות התובעים יותר מבחינה כמותית, ויש גם במערכת קודש זו – דירוג מיוחד של הקדושה שבקרבנות: **קדשים קלים וקדשי קדשים.** הקטורת היא במעמד מיוחד. מצד אחד הרי כמוה, כמנחה – (איננה כרוכה בקרבן מן החי), ומצד שני, היא כולה ריח ניחוח לה' – ועולה לפני ולפנים בטהרתה, ומבטאת את המשמעות והמטרה הפנימית העמוקה של כל קרבן: **להיות אשה ריח ניחוח לה', כהסברו הנפלא והידוע של הרמב"ן (ויקרא א' ט'): שהמנחה והניחוח – מבטאים את מהות העמוקה של הקרבן.**

*

מימי הקרבן הראשון של הבל – שאף על פי שהיה **מבכורות צאנו ומחלביהן** – הגדירה אותו התורה – בשם: **מנחה** – כמקרא שכתוב: **"וישע ה' אל הבל ואל מנחתו"** (בראשית ד, ד) – וכך גם נאמר קרבנו של נח, **שאף הוא עיקרו הריח! כמאמר הכתוב:** "מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח" – ובכל זאת עיקר תכליתו: הריח – **"וירח ה' את ריח הניחוח"** (בראשית ח, כ"א). כך נצטוינו על קרבן התמיד: "ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו" (במדבר כ"ח, ב), וכך עיקר עבודתה של הקטורת – שמתוך האיסור על הזר ועל עשיתה להריח בה, אנו לומדים סוד מצותה בענן ובריחו הנפלא.

על **קטורת הסמים** נצטוינו מפי הגבורה בפרשה מיוחדת. כל כך רבה חשיבותה, שנתחד לה מזבח מיוחד, לפני ולפנים, מזבח זהב, מזבח הקטורת. כמו שנאמר: **"ועשית מזבח מקטר קטורת"** (שמות ל, א) ושם נאמרו מצות עשה: **"והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר, בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטורת – תמיד לפני ה' לדורותיכם"** (שם שם ז, ח) – ומצות לא תעשה: **"לא תעלו עליו קטורת זרה"** (שם, שם ט).

וכהקטרת הקטורת — מצות הכנתה: **ומצות עשה מיוחדת** נצטוינו, שתהא הקטורת מוכנה תמיד לפני ה', כמו שנאמר (שמות, כי תשא ל, לו): **"ושחקת ממנה הדק, ונתתה ממנה לפני העדות באוהל מועד, אשר אועד לך שמה — קדש קדשים תהיה לכם"**. ומצות לא תעשה מיוחדת: **"והקטורת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם קודש תהיה לך לה"**. (שם, שם לו).

בפסגת עבודת יום הכפורים, כשהכהן הגדול נכנס לפני ולפנים — אינו נכנס אלא ע"י קטורת, כמו שנאמר: **"כי בענן אראה על הכפורת — בזאת יבוא אהרן אל הקודש"** (ויקרא, אחרי מות, טז, ב-ג) — בכל הפרשה כולה, בתחילת פי אחרי-מות, סדר קרבנות יום הכפורים ומעשיהם — ועיקרם: **"ונתן את הקטורת על האש, לפני ה' וכיסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות"** (שם, שם יג).

ענין הקטורת מתבאר ומתברר יפה, בסוגית הגמרא מס' כריתות דף ו' ובסוגית הירושלמי במס' יומא, פי טרף בקלפי ה"ה: ושם מקור נוסח הברייתא, שאנו נוהגים לומר **בתפילה שלנו: "ת"ר פיטום הקטורת וכו', הצרי והצפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים של שבעים מנה, מור וקציעה שיבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר של ששה עשר מנה (אנו משמיטים ע"פ הירושלמי את המלה: של), הקושט שנים-עשר, קילופה שלשה וקנמון תשעה — בורית כרשינה תשעה קבין וכו', יין קפריסין וכו', מלח סדומית וכו' ומעלה עשן כל שהוא..."**.

בברורנו להלן נעמוד בעיקר על פסקא אחת של הברייתא: **"ואם תיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה"**. רש"י בגמ' שם מפרש בד"ה חייב מיתה: **"כי עייל ביום הכפורים, דכתיב: "ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו' ולא ימות וגו', בזאת יבוא אהרן אל הקודש — וכי מעייל קטורת שלא כהלכתה — ביאה ריקנית היא וחייב מיתה"**. העולה מדבריו: שחייב המיתה אינו מצד פגם הקטורת, אלא מצד הכניסה **לקדשי הקדשים**, בלי קטורת כהלכתה, שהקטורת שחסר בה אחת מ"א סממניה, שעליהם אמר ר' יוחנן בסוגיא שם: **"י"א סממנים נאמרו לו למשה בסיני" (עיי"ש כל הסוגיא, לימודם מקראי) — כמאן דליתא דמיא — א"כ החיוב הוא על ביאת מקדש ולא על הפגם שבקטורת.**

לעומת זאת הרמב"ם בפ"ב מהלכות כלי-המקדש ה"ח כותב: **"חיסר אחד מסממניה חייב מיתה, שהרי נעשית קטורת זרה"**. ומשמע מדבריו: שעיקר הפגם בחיסור הסממנים, הוא מצד החסרון שבקטורת, שהופכת להיות קטורת זרה. דבריו אלו של הרמב"ם, מבוססים על סוגיית הגמ' במס' יומא (פי הוציאו לו, דף נג, א) **בברייתא: "ומנין שנותן בה מעלה עשן, שנאמר: 'וכיסה ענן הקטורת את הכפורת' — הא לא נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה" — ושם בגמ': "ותיפוק ליה דהא מעייל ביאה ריקנית, אמר רב ששת הב"ע, כגון: ששגג בביאה והזיד בהקטרה. רב אשי אמר: אפילו תימא הזיד בזו ובזו — כגון: דעייל שתי הקטרות, אחת שלימה ואחת חסירה, אביאה לא מחייב דהא עייל ליה שלמה, אהקטרה מחייב וכו'". על פי סוגיא זו פוסק הרמב"ם במפורש (הלכות עבודת יום הכפורים, פ"ה, הכ"ה): "חיסר מן הקטורת אחד מסממניה, או מעלה עשן, חייב מיתה עליה, שנאמר: 'ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת'. וכן חייב מיתה על ביאתו בלא מצוה"**

(עייץ מפרשים שם). "לפיכך, אם שגג **בביאה** והזיד **בקטורת**, או שנכנס בקטורת שלימה עם **החסירה**, חייב מיתה".

הלחם-משנה תמה על הרמב"ם, שמביא את הפסוק של: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש ולא ימות, כי בעץ אראה על הכפורת", ולא את הפסוק שבגמרא: "וכסה ענן הקטורת את הכפורת ולא ימות" – שהרי הפסוק שמביא הרמב"ם: לא איירי אלא בביאה ולא בחיסור סמנים ולשונו: "וא"כ קשה על רבנו דהביא קרא דילולא ימות, כי בענן, דאיתיה גבי ביאה, גבי חיסור סמנים".

על כל פנים, מדברי הלח"מ משמע שהוא סובר: שלרמב"ם יש איסור מיוחד של לאו שעונשו מיתה, בעצם חיסור הסמנים במעשה הקטורת, שקטורת שאין בה מעלה עשן, או כל סממן אחר – אינה ראויה למצותה: "כי בעץ אראה על הכפורת". ואם כן בלי קשר לביאה למקדש, עצם מעשה הקטורת שלא כמצותה, איסורו חמור ועונשו מיתה.

בטור או"ח ס"י קל"ג, בדיני תפילה הלכות נפילת-אפיים, מביא מסדור רב עמרם גאון: "לאחר שיסיים השי"ץ עושה שלום (בסוף תפילת הבוקר – הכונה בזמן עלינו לשבח – הקדיש האחרון), נוהגים לומר: אין כאלוקינו, אין כאדונינו, וכי, עד אתה הוא מושיענו, אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים: פיטום הקטורת הצרי והצפורן וכי" והוא מעתיק כל הלשון שלפנינו בגמרא.

מין הב"י מצ"י, שבסדורים יש תוספת דברים, כלפנינו בסידור כאן. ההקבלה של מספר המנים למנין ימות החמה, ושלושה מנים יתרים שהיה מוסיף הכ"ג בערב יום הכפורים וההדגשה על י"א סימנים שהיו בה – כדמשמע מקראי, כדאיתא בגמ' – ומביא דברי הרד"א: שי"א סימנים אלו הם הסימנים שחייב מיתה. אם חיסר מהם, שהם נאמרו למשה מסיני וכל היתר אינם באים, אלא לתקן מעשה הקטורת, ואינם מעיקר הקטורת (ויש עוד תוספות לפנינו בסידור מברייתות אחרות שבגמ' שם).

* * *

בענין אמירת הקטורת בכל יום בתפילה, אנו מוצאים דבר נפלא מאד! – מין הב"י מביא בשם רבינו גדול מהר"י איסרלין בעל תרומת הדשן: "שאיין לומר פיטום הקטורת אלא מתוך הכתב, שמא יחסר אחד מן הסמנים ויהא חייב מיתה בקריאה כמו בהקטרה" – ומוסיף: "ואולי מזה הטעם: אין אומרים אותו בקצת מקומות, אע"פ שאומר פרשת הקרבנות". דברי המהר"א"י הם דברי ארחות חיים בשם הבעל הלכות, שמצדיק המנהג לא לומר פיטום הקטורת מפני הסכנה, וכותב על זה מין הבית-יוסף: "ואני אומר: אם הלכה נקבל, אבל אם לדין יש תשובה, דהא לפי רש"י (ומביא לשונו שהזכרנו לעיל): "אינו חייב מיתה מפני שחיסר, אלא מפני שנכנס למקדש ללא צורך", ואפילו לדעת הרמב"ם (ומביא לשונו שהזכרנו לעיל): "איכא למימר דטעמיה כיון דקטורת זרה היא, הויא ליה ביאה למקדש שלא לצורך, ואפילו את"ל שאע"פ שאינו נכנס לפני ולפנים – אלא בהקטורת דמזבח הזהב, מחוהנה יב משום קטורת זרה, כדאשכחן בבני אהרן שנתחייבו מפני שהקטירו קטורת באש זרה – איכא למימר דהיינו דוקא מקטיר ממש, אבל כשחיסר בקריאה מהי תיתי לך".

ומוסיף הביי: "ועוד שכבר הוכחתי לעיל... שדוקא במחסר אחד מי"א סממנין חייב ודבר קל להזהר בקריאתו, וא"כ לא היה להם בשום מקום להמנע מלאמרו".

מורנו הרמ"א כותב על זה בד"מ אות ד: "והמנהג באלו המדינות... שלא לאמרו בחול, משום שטרודים למלאכתן ויש לחוש שידלגו בה, ובשבת ויו"ט אומרים אותו".

גם בשו"ע לפנינו כותב הרמ"א (סוף סי' קלב): "ויש לומר פיטום הקטורת, ערב ובוקר אחר התפילה ואומרים תחילה אין כאלוקינו וכו'". ומזכיר שם המנהגים: שלא לאמר קטורת אלא מתוך הכתב ולא בעל פה ושלא לאמרו בחול.

* * *

והנה ביסוד הדין של חיסור סימנים, יש לפנינו שתי מחלוקות האחת: אם חל דין זה בכל ימות השנה או רק ביום הכפורים — ובעל ס' הרמהוריה על הרמב"ם תמה על רש"י, גם מירושלמי יומא פ"ד ה"ה: "א"ר זעירא: ועובר משום הכנסה יתירה", שמשמע מלשונו מפורש שאירי בכל ימות השנה — וכן הובא עפ"י הירושלמי בתוספות ישנים יומא נג, א, ד"ה ותיפוק ליה וכו' והשניה — אם האיסור הוא בעשיית הקטורת, או רק בהקטרה ודבר זה תלוי בשיטות של מוני המצוות: הרמב"ם בפ"י מהל' כלי-המקדש ה"א כותב: "ועשייתו מצות עשה וכו'" — ועל זה כתב בפ"י הרדב"ז: "כ"כ למעלה שאין עשייתו עיקר המצוה, אלא הקטרתו, למה הדבר דומה לעשיית סוכה, לולב, ציצית ותפילין, שאין עשייתם עיקר המצוה, אלא מ"ש עשייתו מצוה לאו דוקא, אלא עשייתו והקטרתו".

מן המקורות שהזכרנו וראינו לעיל, נראה לחדש יסוד גם בדברי הרמב"ם — שאמנם עשיית הקטורת מצוה, אבל אימת? רק כאשר העשיה נשלמת על ידי הקטרה. שאין שם קטורת חל עליה עד שאינה עולה על המזבח. אבל משהביאה אל המזבח, הרי אם חיסר או יתר (ראה ספר באר שבע כריתות ו', ברור דין זה באריכות יתר) ולא עשאה כמתכונתה, חל עליה דין קטורת זרה. (דברים אלו מכוונים לתרגום אונקלוס — "לא תעלו עליו קטורת זרה: קטורת בוסמין נוכראין" — וכך באר דבריו הרמב"ן שם וכך דברי ראב"ע שם: שאיננה כמתכונתה. וכן הביא החזקוני שני פרשים: קטורת זרה — שאיננה של צבור, וד"א: קטורת זרה — שאיננה כמתכונתה). ואדרבה כשבקש אנטונינוס מרבי לעשות קטורת, צוה רבי במפורש לחסר מסמניה — כדי לא לעבור על הלאו: "במתכונתה לא תעשו לכם" (ירושלמי, מגילה פ"א, הי"א).

מתוך הדברים הללו, נראה לחדש ולבאר את יסוד שטתו של בעל תרומת-הדשן ולעורר את כולנו לחשיבות המיוחדת שבתפילתנו בצבור, בעבודת-הקודש ביום הכפורים. החשש לומר את הברייתא של פיטום הקטורת, שאנו אומרים היום במיוחד במקום הקרבתה, הוא דוקא בבית הכנסת ובצבור — שאז היא בבחינת קטורת המובאת אל בית ה' וחל עליה דין קטורת. ושלוש עבודות קודש הן, שאנו חייבים בהן באמירתן בכל יום, משום שנאמר בהן תמיד:

א) קרבן התמיד של שחר ושל בין הערביים, שנאמר בהן: "שנים ליום תמיד" (שמות כט, לח).

ב) פרשת העלאת הנרות והטבתן — שנאמר בה: "להעלות נר תמיד" (שמות כז, כ).

ג) עבודת הקטורת שנאמר בה: "קטורת תמיד לפני ה' לדורותיכם" (שם לח).

ואכן, כשם ששינינו בקרבן צבור ובנר-תמיד, אפילו בשבת אפילו בטומאה — מביא בעל מדרש הגדול: קטורת תמיד — אפילו בשבת, אפילו בטומאה.

*

יסוד היסודות של כל עבודת הקודש, שאנו עוסקים בה בבית הכנסת ובבית המדרש, היא עבודת **התמיד נר התמיד** שלנו היא התפילה בביהכ"ס ובבית המדרש. לכן אמירת הקטורת, אע"פ שלכאורה אינה אלא **חזרה ולימוד** של הפסוקים והמשניות שעוסקין בהלכותיו — תיקנו אותה רבותינו בתפילה, על מנת שתהא בבחינת: **תמיד לדורותיכם**, גם בזמן-הזה **שאין המקדש קיים**.

מי שאומר תפילת הקטורת בביתו — אין לחשוש לו מפני חיסור סימנים ולא יהא אלא **כשונה הלכות בעלמא**. האומרה **בבית הכנסת** — כשהוא **עובר לפני התיבה** — חזקה עליו שיזהר באמירתה, כשהוא שליח ציבור, שהתיבה שהוא עומד עליה, היא **כמזבח** ואמירתם של פסוקי התורה ושל הברייתא של **פיטום הקטורת**, היא **כהקטרה ממש**.

לכן, פסקו רבותינו האחרונים: שיש לומר **פיטום הקטורת**, אע"פ שכמה מרבותינו הראשונים והאחרונים **חששו לה** — כדי שיתקיים בהם בישראל: "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג". — שתהא **תמיד** תפילתם של ישראל **שלמה**, כעבודת התמיד אשר במקדש ה' — **בקרבן, במנורה, ובקטורת הסמים**.

ואם בכל השנה — הדברים אמורים — על אחת כמה וכמה בעבודת יום הכפורים — שאם כל השנה קודש, יום הכפורים קודש קדשים. ואם אמירת קטורת כל השנה קודש — אמירתה ביום הכפורים היא **קודש קדשים, בבחינת כ"ג הנכנס לפני ולפנים** — ואם כל השנה היא קטורת שע"ג **המזבח** — ביום הכפורים היא קטורת שע"ג **המחטה**, שהיא מתירתו להכנס לפני ולפנים ולהעלות איתה את תפילותיהם ועבודתם בקודש של כל ישראל.

עפ"ז אפשר להסביר, מה שאין אומרים בכמה קהלות "אין כאלוקינו" — ביום הכפורים — נוסף על הטעם: שאין צריך להשלים י"ח ברכות, כי אומרים "אהללה" בקול רם נגד י"ח ברכות. ועוד שמשלימים מאה ברכות, ע"י תפילת נעילה (הגהות מהר"י טירנא — מנהג יוה"כ אות קס"ט), אלא גם לגודל קדושת היום, שלא נכשל חלילה באיזה פגם באמירתה, דוקא באותו יום גדול וקדוש ויום סליחה וכפרה לכלל ישראל!

וכן דרשו רבותינו בתנחומא (תצוה י"ד): "מהו קטרת? — ק־קדושה, ט־טהרה, ר־רחמים, ת־תקוה!" כל המידות שמנו חכמים בעבודת הקודש של יום הכפורים. ושמעתי פעם מפי כ"ק אמו"ר נזיר האלוקים זצוק"ל — שאמר: מעלתה של הקטורת, שעל ידה מגיעים למדרגות הכי גבוהות, שאי-אפשר לאדם להגיע אליהן בחושים אחרים, וכך היה רגיל לומר:

"מה שלא רואים – שומעים, מה שלא שומעים – מריחים". ואני הקטן מוסיף על כך – והריחו ביראת ה', שהיא תכונתו וסגולתו של משיח.

עוד שמעתי מפי כ"ק אבא מארי זצוק"ל: רבותינו הגאונים תקנו תפילת אין כאלוקינו, המכוונת – בראשי תיבותיה – אין כאלוקינו, מי כאלוקינו, נודה לאלוקינו – ל"אמן", ואח"כ ברוך אלוקינו – כולה עוברת מאמן לברוך בלשון נסתר, ורק אח"כ **מברוך – לאתה**, כקשר בלתי-אמצעי בין **האדם לקונו**, שאליו מגיעים באמצעות **החוש הפנימי של הריח**: "אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים".

יהי רצון שיתקיים בנו בתפילותינו, **ביום הגדול והקדוש** – ואנכי קרבת א־לקים לי טוב, שנזכה לכוון תפילתינו, כעבודות הכהן הגדול בקטורת של יום הכפורים ותהיה לנו לקדושה ולטהרה, לרחמים ולתקוה, לטובה ולברכה, לשלום, לישועה ולגאולה, לנו ולכל בית ישראל בארץ הקודש ובכל אתר ואתר.

* * *

נחזור ונברר:

דברי רש"י שהביא הב"י מסוגיה בכריתות ו', א', שהזכרנו לעיל, העיר עליהם הגרע"א בגליון הש"ס וציין ליומא נ"ג, א', והניח בצ"ע. כונתו של גליון הש"ס יש לפרש, שהיא כקושיית המשנה למלך פ"ב מה' כלי המקדש ה"ג, שכתב שם: שרש"י היה מוכרח לומר, שהחיוב מיתה הוא ביוה"כ דוקא, משום דס"ל ד"חיסר אחת מסמניה", החיוב הוא משום "ביאה ריקנית", ואין חיוב מיתה בביאה ריקנית, **אלא בקדש הקדשים**, ולא בהיכל, דהתם אינה אלא אזהרה בלבד, כדאיתא במנחות כ"ז, ב', וכך פסק הרמב"ם בפ"ב מה' ביאת מקדש ה"ד. א"כ, בשאר ימות השנה, שהקטרה היא רק בהיכל ליכא חיוב מיתה. על זה ציין הגרעק"א להקשות, שבגמ' יומא שם מפורש, שאין החיוב מיתה משום ביאה ריקנית, אלא משום הקטורת החסרה עצמה, ולא כפי פירש"י. אכן רבינו המשנה-למלך הביא: שכבר תמה על זה גם בבאר שבע כריתות שם וכן בצדה לדרך פ' כי תשא, והוסיף לתמוה על הב"י הנ"ל, שמפרש דברי הרמב"ם: שהחיוב הוא משום ביאה ריקנית, שאין זוהי שיטתו, שהרי מיירי בכל ימות השנה, וליכא חיוב מיתה על ביאה ריקנית, אלא בקודש הקדשים וכש"נ, עיי"ש במל"מ באריכות.

כאן מן הראוי להביא, לשונו של גאון קדמון רבו של המאירי, הלא הוא רבינו ראובן ב"ר חיים בספר התמיד ע' 36, שכתב: "ואיני יודע מאין יצא זה החיוב מיתה ובקטורת לא מצאנו אלא חיוב כרת", והחכם תלמיד ר' שמואל בן החסיד ר' משה פ"י: "כגון שהקטיר ממנה ונמצא שלא עבד עבודה כשרה ובא בהיכל שלא לצורך וכל הבא להיכל שלא לצורך עבודה חייב מיתה, והאי לאו מילתא הוא דאינו חייב מיתה, אלא הבא בקדש הקדשים, אבל הכא בהיכל, אין בו אלא מלקות ואם נפרש שהכניסו בקטורת זרה בקדש הקדשים ביום הכפורים, גם זה דוחק גדול וכו'. ועוד שרבינו משה כתב וכו', נתן לתוכה דבש כל שהוא פסולה, חסר אחת מסמניה חייב מיתה, שהרי נעשית קטורת זרה, ובמאי עסקינן אי בשהקטיר ממנה ביום הכפורים בקדש הקדשים בדבש כל שהוא פסולה ותו לא, והרי נכנס

שם שלא לצורך ואי בשלא הקטיר ההיא דחסר אחת מסממניה בלא הקטיר אמאי חייב מיתה, שהרי תרווייהו בחדא שיטה כתבן ולא הבדיל ביניהן, ועוד איך נאמר שרבינו משה, שדרכו לבאר כל דבר בביאור, איך נשמט הנה וסתם כל כך דבריו שלא ביאר והוה ליה לכתוב וכו', ביוה"כ וכו', ועוד מה שהוא כתב, מפני שנעשית קטורת זרה וכי מצינו חיוב בעשיית קטורת זרה וכו'". ע"כ לשונו.

נזכיר כאן מה שפסק הרמב"ם פ"ה מה' עבודת יום הכפורים הכ"ו: "הקטיר מן הקטורת של קדש הקדשים כזית בהיכל חייב מיתה", ומה שכתב שם הכס"מ לפרש הלכה זו, עפ"י הגמ' בזבחים ק"ט, ב', "שאם הקטיר כזית בחוץ חייב", ודבריו הקדושים צ"ע, וכבר עמדו על כך המפרשים, שהלא מל"מ בפ"ט מה' מעשה הקרבנות הביא מהירושלמי, "שאין חיוב בהקרבה בחוץ, כי אם שנפטרו בו הציבור בפנים, ובפנים הרי בעינן מלא חפניו", וע"י בתשובות מקור ברוך ח"א סי' כ"ח.

כמו כן צריך עוד לעיין – שהרי המקטיר בחוץ חייב כרת, ואילו הכא כתב הרמב"ם: שחייב מיתה, ועוד קשה: שלכאורה החיוב של מקטיר בחוץ, היינו רק אם עבד בחוץ ממש, היינו מחוץ לעזרה, אבל אם הקטיר במקדש, שלא במקום הכשר לעבודה זו, לכאורה ליכא חיוב, דאטו אם יקטיר הכהן הגדול קטורת יוה"כ, שלא כנגד הבדים, או שיקטירו קטורת של כל יום על המזבח החיצון, במקום על מזבח הזהב, כלום יתחייב משום מקטיר בחוץ, וזאת לא שמענו. על שאלה זו עמד מרן הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל, בקונטרס עבודת יום הכפורים ע"י י"ט. עיי"ש היטב בכל דבריו ולהלן נבאר.

אכן בתשובות מקור ברוך שם, הציע דרך לפרש דברי הרמב"ם, והוסיף שגם בקרן אורה פ"י כן, דהחיוב הוא משום קטורת זרה, ובספרו שם, ח"יב בהשמטות לח"א, ע"י סי' הוסיף ובאר, שהכונה היא עפ"י דברי הרמב"ם הנ"ל, שאם חיסר אחת מסממניה ח"ו, נעשית קטורת זרה וחייב מיתה, כמש"כ בפ"ב מה' כלי המקדש ה"ח, עיי"ש. (יש לציין כי דברי הקרן אורה, נמצאים בזבחים קט, ב, אך לא ביאר שם להדיא איך הוי קטורת זרה, וכאמור מבואר הכל בדברי המקור ברוך).

בקונטרס עבודת יוה"כ הנ"ל שחיברו מרן הגרי"ד הלוי סולובייצ'יק זצ"ל הביא מזקניו הג"ר אליהו פיינשטיין ז"ל מפרוז'ין והג"ר חיים סולובייצ'יק ז"ל מבריסק, לפרש דברי הרמב"ם עפ"י דבריו בפ"י המשנה יומא פ"ה מ"א, כי הרבה כהנים גדולים היו מתים בקה"ק, אם לא היו ראויים או אם שינו איזה דבר במעשה הקטורת, כמו שנאמר: "ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת", וחזינן שכל שינוי במעשה הקטורת ביוה"כ, יש בו חיוב מיתה, ולכן גם מקטיר קטורת בהיכל ביוה"כ, ה"ז חייב מיתה, עיין שם שהשיב על כך כמה תשובות, והגרי"מ ז"ל אמר: שאין באותן הערות לפרוך פירוש זה.

אמנם, באמת, שעיקר פירוש זה, אינו מובן לכאורה, שהרי מפורש בלשון הרמב"ם בפ"י המשנה, שהיו מתים **בקדש הקדשים** וכמו שנא': "ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת", ואיך אפשר לומר שאם היה מקטיר **בהיכל**. ה"ז בכלל אותו חיוב מיתה שנאמר במקרא זה, וצריך הדבר תלמוד, ואכמ"ל.

מכל האמור עולה: שיש לבאר הענין כפירושם של הקרן אורה והמקור ברוך, שהוא מדין קטורת זרה, ולפי משמעות מפשט לשון הרמב"ם שם, הרי דין קטורת זרה לא נאמר על יוה"כ בלבד, אלא על כל השנה, אלא שהשאלה במקומה עומדת: היכן מצוינו חיוב מיתה על קטורת זרה, והרי בתורה נאמר: רק "קטורת זרה לא תעלו עליו", דהיינו חיוב מלקות, ולא שמענו שיש מיתה בדבר.

אכן אולי אפשר לבאר ענין זה באופן אחר, שהרי כבר הזכיר הב"י הנ"ל לענין קטורת זרה, כדאשכחן בבני אהרן, שנתחייבו מיתה מפני שהקטירו קטורת באש זרה. כך מפורשים הדברים גם אצל הרמב"ן, בפ"י על התורה בפ' שמיני, ויקרא י, ב, וכן בדעת זקנים לרבותינו בעלי התוספות שם – (שיו"ל כעת במהדורה חדשה בהוצ' מכון הרי פישל, ירושלים, בעריכת ידידנו הרה"ג ר"י גליס שליט"א). שפי' את חטאם של בני אהרן עפ"י המקרא: "לא תעלו עליו קטורת זרה". אמנם לא מצוינו שמו חז"ל וכן לא מנה רבינו הרמב"ם, בכלל חייבי מיתות בידי שמים את המקטיר קטורת זרה, וענין זה צריך ביאור, שהרי מפורש בתורה: שבני אהרן מתו בעקבות הקטרתם קטורת זרה.

כידוע יש פלוגתא בדברי חז"ל על איזה חטא מתו בני אהרן, וכמה וכמה דעות נאמרו בענין זה, ואולי זוהי באמת הסיבה, שאין קטורת זרה נכללת בחיובי מיתה בידי שמים.

אמנם לולי דמסתפינא יש לחלק ולבאר פירושו של דבר, ע"י עיון במהות הלאוין ועונשין, שבהם יש שני אופנים: יש לאו שעונשו מוגדר וקבוע, שהוא עונש מיתה בידי שמים, שעונש זה אינו חייב לבוא על האדם מיד עם העבירה והרבה דברים תולין לו לאדם. ברם, בנידון דידן, הא חזינן שבני אהרן מתו מיד בזמן שהקטירו הקטורת זרה, והיינו לכאורה דוגמת מה שיש מיתה בידי אדם, בעבירות שקנאין פורעין בו, ודוקא בשעת מעשה העבירה, אבל ההורגו אח"כ, ה"ז רוצח ונהרג עליו. כך אולי יש לומר שיש גם במיתה בידי שמים, שיש סכנת מיתה בזמן עשיית העבירה, וזה הוא ענין חיוב מיתה, בקטורת זרה שכתב הרמב"ם. זוהי לענ"ד הכונה בברייתא דפיטום הקטורת, והמקור לכך הוא במיתת בני אהרן. וכמשי"כ הב"י גופיה, והיא דרך חדשה ומבוארת בס"ד, ויהא רעוא דנימא מילתא דתתקבל.

עפ"י האמור נראה לבאר שיטת המהר"י איסרלין הנ"ל, שהביא הב"י, שיש להזהר באמירת פטום הקטורת, שלא יבוא לידי חסרון אחרי הסממנים, משום חיוב מיתה, והב"י העיר עליו: דאיכא למימר, דהיינו דוקא כשהוא מקטיר ממש, אבל מני"ל לחדש כן גם לענין קריאה.

והנה באמת קריאת פטום הקטורת, היא משום "ונשלמה פרים שפתינו", אלא שמ"מ נקט הב"י: שחיוב מיתה ליכא בקריאה, ונראה לכאורה שהשאלה תלויה בדברינו, דאמנם נכונה סברת הב"י, שאין להחשיב קריאה כהקטרה ממש, אילו היה הנידון חיוב מיתה ממש כשאר חייבי מיתות, שאז מסתברא שלא שייך בקריאה חיוב מיתה, אבל כאשר הנידון הוא על חיוב מיתה, בשעת מעשה העבירה עצמה, הנה הגדר הוא כעין סכנת מיתה, והיינו שיש סכנה בעשיית דבר זה, וי"ל דס"ל למהר"י שכאשר הנידון הוא גדר סכנה, י"ל שגם בקריאה יש סכנה, הואיל והקריאה עומדת במקום הקטרה.

ראה בתשובות חסד לאברהם להג"ר אברהם תאומים ז"ל, מהדו"ק או"ח סי' א', שתמה על המהרי"א ז"ל: "ואני אשמע ולא אבין, דניהו דאם אומר סדר הקטורת בלי גרעון, נחשב לפני הקב"ה כאילו הקטיר, אבל מאין לנו לומר: שאם חיסר אחד מסממניה, שיחשוב הקב"ה האמירה, כאילו הקטיר קטורת חסרה וכו' ע"כ". דבריו שם נמשכים למה שהקדים לבאר, שלא שייך בקריאה של פרשת קרבנות, לצורך קרבן במקום שאינו מחויב, שיהיה בזה משום חולין בעזרה, ראה כל דבריו שם באריכות. יש לבאר, שקושייתו היא נוספת על קושיית הבי"י – דהבי"י רק הק', שאין חומרת עונש מיתה בקריאה כמו בהקטרה, ואילו החסד לאברהם הוסיף לשאול, שאם אין הקטורת נאמרת כפי הדין, אי"כ ליכא הכא כלל דינא כאילו הקטיר, וה"ז נשאר "סתם דברים בעלמא", וממילא לא שייך שום עונש, הרי שאע"פ שלפי הסברא שהעלנו, מיושבת שאלת הבי"י על המהרי"א, אבל אין בזה כדי לישב שאלת החסל"א, כמובן, וצ"ע.

עוד יש לעיין ולחקור בהלכה זו בסגנון אמירתו, עפ"י מה שיש לדון בעיקר הלאו, שלא להקטיר קטורת-זרה: האם יסוד הלאו הוא משום **עצם** הקטורת הזרה, שאינה כפי מצות התורה, או שאין יסודו איסור שבקטורת, אלא האיסור הוא **במזבח**, דהיינו שהמניעה היא בגלל המזבח, שלא להקטיר עליו קטורת זרה. נחזור ונבאר: **האם האיסור הוא "איסור גברא", שלא להקטיר קטורת זרה, או שהוא "איסור-חפצא" מצד המזבח, שאין להעלות עליו קטורת זרה.**

והנה לכאורה נראה שגם עפ"י חקירה זו, יש מקום להשיב על סברת מהרי"א, דבשלמא אם המניעה היא "איסור-גברא". אי"כ י"ל שאין חילוק בין הקטרה ממש, בפועל, או קריאת פרשת הקטורת שנחשבת כהקטרה, אבל אם נקטינן שהוא איסור חפצא, מצד קדושת המזבח הפנימי, שאין להקטיר עליו קטורת זרה, אי"כ בקריאת פרשת הקטורת, שהיא חסרה ונעשית זרה, הרי אין כל פגיעה במזבח הזהב, ומדוע איפוא יש מניעה בדבר, ואמנם מוכרחים אנו לומר דס"ל למהרי"א שהוא "איסור גברא", ולכן לא קשיא ליה קושיותיהם של הבי"י והחסד-לאברהם.

אמנם משיטת הרמב"ם בענין מנין המצוות, יש לכאורה להוכיח, שהוא "איסור חפצא", ולכן ס"ל שאע"פ שנאמר בפסוק: "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו", מ"מ אין כאן שני לאוין ויותר במנין המצוות, קטורת לחוד ועולה ומנחה ונסך לחוד, אלא רק לאו אחד. וכבר עמדו על שאלה זו הרלב"ג בפי תצוה והרשב"ץ בזהר הרקיע ל"ת ס"ט. על פי האמור נראה לבאר שיטתו של הרמב"ם, שכיון דהמניעה היא מצד "החפצא" של המזבח, לכן הכל נכלל בלאו אחד, משא"כ אילו היתה המניעה מצד האדם, שאז לכאורה היו צריכים להיות לאוין חלוקים לקטורת זרה ולעולה ומנחה ונסך, ודי בזה.

לפי המבואר לעיל, יש מקום לומר שעפ"י הרמב"ם: יש לשדות נרגא בסברת המהרי"א, ולקיים סברת בי"י, אך מ"מ כיון שיצאו הדברים מפי אדם גדול, הלא הוא המהרי"א, הוא בעל תרומת הדשן וכאמור לעיל, שהגדר בחיוב מיתה וענין זה הוא בחינת "סכנה", והרי "חמירא סכנתא מאיסורא", ולכן בודאי, ראוי מאד להזהר בדבר זה ולומר פטום הקטורת במתינות, ומתוך הכתב, שלא יבוא לידי חסר אחד מסממניה, כמו שכתבו רבינו רמ"א, או"ח סי' קל"ב, ורבינו הי"מ שנה ברורה", שם ס"ק י"ז, ומנהג ישראל תורה הוא.

יהי רצון ויתקיים בנו ובכל ישראל בכל תפילותינו וביחוד באמירת הקרבנות והקטורת מקרא שכתוב "ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כלי".